

levens de waardevolle elementen der rechtzinnigheid in zich op te nemen.

En hoe verder hij zich ontwikkelde, hoe meer zijn sympathie naar het positieve Christendom uitging, hoe meer óók zijn geloof voor hem een zaak werd van snijdenden ernst. Hij heeft het zelf eens geschreven: „Er zijn menschen, voor wie Christen-zijn gelijk staat met ervaringen van geweldige innerlijke worstelingen en geestelijke verscheurdheid. Ik zou hem of haar met stillen eerbied de hand willen drukken; zij zullen het zwaar hebben; zij kunnen echter ook een groote kracht zijn in de wereld". Hier voelen wij echt Roessingh. Zó'n mensch was hij ook zelf. Met al wat in hem was heeft hij geworsteld om God, den levenden God te vinden en Christen, waarachtig Christen te worden.

Maar daarnaast was Roessingh niet minder een man, doordrenkt van den geest der moderne wetenschap en in het algemeen vervuld met den grootst mogelijken eerbied tegenover het moderne cultuurleven in al zijn rijke schakeeringen. De la Saussaye Jr was de eerste geweest, die zijn belangstelling daarvoor had wakker geroepen. Maar méér nog dan aan hem en b.v. ook aan den Marburger Hoogleraar Herrmann heeft Roessingh in dit opzicht te danken gehad aan den grooten Duitschen kultuurphilosoof, Ernst Troeltsch. Deze is het wel heel in het bijzonder geweest, die hem in heel zijn ontwikkeling beheerscht heeft en met wien hij ook steeds gemeen heeft gehad dien wijden cultuurhistorischen blik.

Maar die diepe eerbied voor de moderne cultuur en zeer speciaal voor de moderne wetenschap (philosophie, psychologie, geschiedenis, godsdienstwetenschap) heeft het hem nu zoo moeilijk gemaakt den weg terug te vinden naar het oude geloof. Een synthese als van de oudere modernen zag hij als oppervlakkige anticipatie. Voor een goedkoop harmonistiek, waar velen van rechts heil in zochten, was hij te eerlijk. Liever liet hij dan nog, hoeveel smart het hem ook kostte, de twee onverzoend naast elkaar staan.

Dat maakt hem voor ons Gereformeerden, die nu eenmaal een dergelijke tweedheid niet kunnen dulden, tot een zoo raadselachtige figuur. Maar om het rechts-modernisme juist te verstaan en zuiver te waardeeren, moeten wij van die merkwaardige polariteit in de persoonlijkheid van Roessingh uitgaan. Prof. van Rhijn heeft eens deze woorden van hem geschreven: „De Bijbel was voor hem niet het hoogst denkbare stichtelijke boek, maar ik geloof niet, dat er veel boeken waren, die hij zoo lief had als den Bijbel. Hij kon zich in de oud-Christelijke waardeering der opstanding van Christus niet vinden, maar hij sprak over gestorven en opgewekt zijn met Christus en meende evenzeer, dat men de mystiek van Paulus en Johannes zelf aan den Christus der Evangelien moet hebben ervaren, om dan daarna in eigen tijd van hieruit te leven. Sprak hij over de absoluteitheid van het Christendom, dan kwam hij theoretisch niet verder dan Troeltsch, maar ik geloof, dat hij met zijn hart uit de absoluteitheid van het Christendom leefde". Hier staan wij voor het typeerende in het aan hem georiënteerde rechts-modernisme, wat het tevens zoo moeilijk maakt over deze strooming een billijk waardeeringsoordeel te vellen.

Wij willen van dat rechts-modernisme, gelijk het van Roessingh zijn signatuur ontvangen heeft, nu wat nader bezien zijn vroomheidstype, zijn algemeen-wijzegeerige instelling, zijn theologie en zijn cultuurwaardeering, die alle telkens tegen den achtergrond van het oudere modernisme van Scholten.

G. B. WURTH.

UIT DE SCHRIFT

Het gesuste geweten.

In de dagen als de Richters richtten, zoo geschiedde het, dat er honger in het land was; daarom toog een man uit Bethlehem-Juda om als vreemdeling te verkeeren in de velden Moabs, hij en zijn huisvrouw en zijn twee zonen.

(Ruth 1 + 1.).

Elimelech heeft het o zoo mooi beredeneerd, toen hij met zijn gezin besloot naar Moab te trekken om zich daar voor den honger te bergen.

Er is honger in het land. Zelfs in zijn woonplaats, om zijn spreekwoordelijken overvloed en om de vruchtbaarheid van zijn velden en akkers

Bethlehem, dat is, broodhuis, genoemd, is geen brood meer en heeft de honger zijn intocht gedaan. Gods slaande hand is over Israël.

Vandaar, dat Elimelech met de zijnen besluit, naar Moab te trekken.

Daar is wel de dienst der afgoden; daar is de zuigkracht van het heidensche leven; o, men mocht zich wel duizendmaal bedenken, eer men naar dat Moab zijn toevlucht nam — maar Elimelech waagt het met de zijnen. De broodkwestie verdringt al het andere.

Hebben hij en zijn vrouw dan het gevaar niet gezien van het gaan naar het heidensche land? Hebben ze niet gevraagd, of ze het wel mógen doen, om Gods wil, om hun ziel, om het gevaar voor hun kinderen, die ze nu toch zullen brengen in de sfeer der zonde?

O ja; ongetwijfeld. En misschien heeft hun geweten ook wel even geklopt, toen ze aarzelen het besluit namen.

Maar toen hebben ze er iets op gevonden, om dat onrustige geweten in slaap te sussen: ze hebben tot elkaar gezegd, dat ze er ook maar voor een tijd heengaan. Ze zullen wel oppassen, er slechts zóo lang te blijven, tot het ergste tijpen van den honger voorbij zal zijn. Dan gaan ze aanstonds terug.

En ze zullen wel oppassen, in dat heidensche land niet in te burgeren. Ze gaan er immers heen, hebben ze troostend en sussend en vergoelijkend tot elkaar gezegd, ze gaan er immers heen, om er als vreemdeling te verkeeren.

Als vreemdeling. Neen, naar Moabs burgerrecht zullen ze niet staan. In den kring in Moab zullen ze niet trachten in te dringen. Vriendschap zullen ze in Moab niet gaan sluiten. Als vreemdelingen zullen ze in Moab verkeeren. En als zoo nu en dan bij de voorbereiding van de verhuizing dat lastige geweten eens klopt, zeggen ze weer tot elkaar: we gaan er alleen maar heen om er als vreemdeling te verkeeren.

Met dien troost voor hun geweten gaan ze op reis.

Het geweten is gesust.

Elimelechs redeneering wordt nog heden gehouden.

Nog zoo vaak meent een belijder van den Naam des Heeren, dat hij niet wel anders kan, dan zich te begeven in de kringen van hen, die God niet vreezen, en Jezus den Heere niet kennen. Dat moet wel; om de zaken; om de toevallig eens aangeknoopte relaties. Om allerlei redenen.

Dan komt het contact met de wereld. In conversatie. In een gezelligen avond. In het meegaan naar een plaats, waar anders een Christen niet hoort.

Verbaasd vraagt men dan: zou het geweten van die broeders nu niet meer spreken? O ja. Ze voelen het wel.

Maar dan houden ze er de redeneering van Elimelech op na: we zullen er als vreemdeling verkeeren. Ze zullen wel goed oppassen, niet te ver te gaan. Ze zullen zich wel goed ver houden van wat er nu absoluut niet door kan. Ze hebben immers hun gezond verstand.

En als ze Zondagmorgen in de kerk komen, zullen ze meezingen, dat oude lied: „Ik ben, o Heer, een vreemdeling hier beneen". Neen, ze zullen er als vreemdeling verkeeren.

Zóo is het voorzichtig verdrag, dat met den duivel is gemaakt.

Geweldig verstandige menschen, zulke Christenen. Want zoo kunnen ze alles tegelijk doen en allen tegelijk dienen: God en de wereld; de gemeente en de kennissen buiten den eigenlijken kring.

En dat lastige geweten is in slaap gesust.

Elimelech heeft in Moab een benauwende arvaring gemaakt: Moab heeft zuigkracht. Vol optimisme zijn ze samen naar Moab getrokken. Vreemdelingen zouden ze zijn, en zijn ze ook eerst geweest.

Maar niet voor altijd. Het is in Moab zoo geheel anders gegaan, dan ze hebben gedacht. Het is hun erg meegewallen, ge merkt het uit het verloop der dingen wel.

Het leven in Moab valt erg mee — daarom blijven ze er jarenlang.

De menschen in Moab vallen mee — er komt relatie. Eerst kennis; dan vriendschap; en eindelijk verwantschap. De beide zonen van Elimelech trouwen met Moabitische vrouwen.

Wie zegt, hoe vaak ze tot elkaar dat hebben gezegd, dat het in Moab toch heusch zoo kwaad niet was; lang zoo erg niet, als men op een afstand zeggen zou. In Moab hebben ze geleerd, wat ruimer van blik en van opvatting te worden. Dat bekrompene van vroeger hebben ze vaarwél gezegd. Vergeten is de vreemdelingschap, waarmee ze hun consciëntie vroeger hadden gepaaid.

Het gaat heden evenzoo.

Er is in het contact, dat soms belijders sluiten met kringen, waarvan ze ver en vreemd moesten blijven, wilden ze Christenen zijn, een wonderlijk verschijnsel.

Het wordt eerst gelegd onder beding van absoluut vreemdeling te zijn en te blijven. Verschillende

goede voornemens worden geuit. Bijbelteksten worden er bij gehaald. Het zal o zoo mooi gaan en zoo voorzichtig.

Maar als de jaren voorbijgaan, merkt men, dat het vreemdelingsbesef verslapt. Ge hoort die belijders al zachtjesaan anders spreken. Het valt in die „wereldsche" kringen toch wel mee. Aardige menschen. Gezellige toon. Heusch, men kan zich er wel thuis voelen.

Als ge het ziet, lezer, bij een belijder, herinner het u, dat de wet der zuigkracht daar heerscht. Herinner u, dat die belijder voor God en Zijn dienst verloren is — tenzij er iets bijzonders gebeurt; wat maar zelden het geval is.

Het lied der vreemdelingschap is al lang vergeten.

En Satan lacht over de onnoozelheid van belijders, die meenen, dat men ongestraft met de wereld der zonde koketteeren kan.

Het lied der vreemdelingschap, lezer, moet beleeft, eer het contact wordt gezocht en gelogd.

C. B.

KERKELUK LEVEN

De Jongste Probleemverschuiving van Prof. Haitjema.

II.

Het is nog al een ernstige beschuldiging, die prof. Haitjema inbrengt, en die ik in het slot van mijn voorgaand artikel afdruchte. Men zou er haast van gaan beven.

Kijkt men evenwel de zaak wat nuchter — ietwat groningsch — aan, dan valt alles nog al wat mee, geloof ik.

Om te beginnen is het jammer, dat prof. Haitjema een ander, één van zijn studenten, heeft belast met de controle van de door mij tegen hem gekeerde citaten van Calvin; maar dit dan zóo, dat die student een soort van referaat heeft opgesteld, waaruit dan de hoogleraar zijn conclusies trekt. Ik prijs dien student zeer gelukkig, dat zijn hoogleraar zooveel vertrouwen in hem stelt, en hoop, dat hij de verzoeking, die daarin ligt, te boven komen zal. Maar overigens vind ik het van den hoogleraar zelf wat beneden zijn stand, en van een wetenschappelijk tijdschrift ook.

Want zóo kan prof. Haitjema altijd zich uit eventuele moeilijkheden helpen, stel eens het geval, dat zij zouden kunnen komen. Valt het betoog van prof. H.'s student omver, nu ja, dan heeft de hoogleraar het zelf niet gezegd, al heeft hij niettemin door eigen „conclusies" erop te gronden, het betoog zelf toch feitelijk gesanctionneerd. Maar dit laatste kan dan pas ernstig werk wezen, als de hoogleraar het stuk zelf serieus gecontroleerd heeft. Maar in dat geval — had hij het evengoed zelf kunnen schrijven...

Ik zal natuurlijk met den Heer van R. niet polemiseren:

a. omdat hij blijkbaar een vriendelijk man is; b. omdat hij in die vriendelijkheid echter weer scheef loopt;

c. omdat zijn betoog nog maar voor een heel klein deel geplaatst is; de rest is nog in de portefeuille van het wetenschappelijke tijdschrift Nieuwe Theologische Studiën, subsidiair in die van den hoogleraar dr. Haitjema;

d. omdat zijn betoog niets, letterlijk niets, te maken heeft met de kwesties, waar het over loopt, en de goedmoedige student puur monnikenwerk gedaan heeft, waarachter prof. Haitjema — helaas — zijn jongste probleemverschuiving weer verbijgt voor dat deel der lezers van Nieuwe Theologische Studiën, dat 't al gauw goed vindt.

Nu het nader bewijs voor deze vier beweringen. Wat ik onder a. zeide, spreekt voor zichzelf. De Heer van R. is door prof. Haitjema vóór-uit-geschoven in den strijd; en natuurlijk zal ik mijn speer niet door den page steken, om den ridder te trefen. Ridder's móten überhaupt geen pages als schild gebruiken. Ook niet onbewust en zonder erg. Ik zal dan ook van het betoog van dhr. van R. alleen datgene zeggen, wat prof. Haitjema mij noodzaak te zeggen.

En dan kom ik vanzelf aan wat onder b. werd opgemerkt. De Heer van R. heeft zóo vurig den één verdedigd, dat hij tegen den ander al te ruw en te schel uitvalt. Als prof. Haitjema het zelf gezegd had, zou ik er boos om worden, maar nu laat de hoogleraar het den student zeggen: dat ik me aan een mystificatie heb schuldig gemaakt. Mystificatie — dat is een erg leelijk woord. Welke het is? Wel: de zaak komt hierop neer: op bl. 256 van mijn „Tusschen „ja" en „Neen", heb ik een citaat van Calvin gegeven. Toen ik dit citaat opnam in mijn betoog, heb ik enkele woorden eruit weggelaten, omdat het mij daarom niet te doen was — daarover straks — en de citaten (eerst in „De Reformatie" afgedrukt) toch al te veel ruimte in beslag namen.

Naar den stijl van sommige volksdebaters (ik neem direct aan: zonder dat te bedoelen) maakt de heer van R. van dit éne feitje nu grooten ophef, en zegt: ds S. laat uit zijn citaten beteekenis-